

Tarradell: del seminari d'arqueologia al País Valencià

Carmen Aranegui Gascó²
Universitat de València

1956

Quan Tarradell (1920-1995)³ va guanyar la càtedra d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica de la Universitat de València, va obtenir una destinació de què tenia referències directes a través del seu mestre Pericot (1899-1978), catedràtic d'aquesta universitat entre el 1927 i el 1933, bon coneixedor i particip de les iniciatives arqueològiques locals. El Laboratori d'Arqueologia de la Universitat funcionava des del 1921 i el Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació (SIP), des del 1927. Totes dues van ser institucions amb més voluntat que mitjans que van reunir col·laboradors amb els quals es plantejava el desenvolupament de les excavacions i la seva difusió científica internacional a través de l'*Archivo de Prehistoria Levantina*, el primer volum del qual va ser publicat el 1928 i al qual es van sumar les monografies de la *Serie de Trabajos Varios del SIP* de l'any 1936 en endavant. El 1956 el director del SIP, Fletcher (1912-1995), i el subdirector, Pla (1922-1988), havien elevat la professionalitat del Servei i seguien treballant sobre la memòria de la Bastida de les Alcusses (Fletcher, Pla, Alcácer, 1965), el primer poblat ibèric excavat en extensió amb inventari de troballes assignades a més de tres-cents habitacions, i, a més, acabaven de culminar amb èxit el *Corpus Vasorum Hispanorum* d'Edeta-Llíria (Ballester *et al.*, 1954), amb la qual cosa ocupaven la capçalera del rànquing d'iberistes, referència identitària sentida amb passió pels valencians des del segle XIX com a contrapunt al passat romà (Aranegui, 2020: 529-537).

A la ciutat hi havia la societat cultural Lo Rat Penat (1848), presidida per González Martí (1877-1972) des del 1948, i el Centre de Cultura Valenciana (1915), encara molt impregnats del regionalisme autocomplaent que va representar Llorente Falcó (1869-1949) i que havia triomfat en l'Exposició Regional Valenciana del 1909, promoguda per l'Ateneu Mercantil. Finalment, l'Ajuntament comptava amb l'arqueòleg municipal Llorca, director del seu Servei d'Arqueologia des del 1948.

A la Facultat de Filosofia i Lletres, *Saitabi* era la revista de la secció de lletres des del 1940, mentre que la dinàmica literària seguia girant al voltant de l'*Aula Mediterráneo*, presidida pel catedràtic de Literatura Espanyola, Sánchez Castañer (1908-1992), amb la tertúlia de *Los Nocturnos* freqüentada per poetes i escriptors inquiets i desperts, que, d'alguna manera, va inspirar la creació el 1959 de l'*Aula Ausiàs March*

2. Carmen.Aranegui@uv.es

3. S'indiquen les dates biogràfiques de les persones mortes el primer cop que apareixen en el text.

per a la recuperació de la literatura i la llengua catalanes, aula des de la qual Tarradell va estrènyer la seva amistat amb Dolç (1912-1994), Fuster (1922-1992), Andrés Estellés (1924-1993), Ventura (1924-1998), Sanchis Guarner (1911-1981), així com amb estudiants en el cas de Valerià Miralles (1939-1997), Cucó (1941-2002), Eliseu Climent, Raimon, Josep Vicent Marquès (1943-2008), Joan Francesc Mira i altres.

Tarradell va arribar a València després d'haver exercit durant vuit anys (1948-1956) la direcció de les excavacions del Protectorat espanyol del Marroc i del Museu de Tetuan, període durant el qual va poder gaudir d'estades a Nova York i a París que van ampliar el seu horitzó intel·lectual, especialment cap al panorama francès amb el qual va estar en contacte també al Marroc i que era innovador llavors en els estudis històrics respecte al panorama alemany. D'aquesta manera, va reforçar el seu sentit crític per desmitificar les bases argumentals de les visions del passat establertes com a oficials, com bé va exposar Tarradell (1975: 381-406) respecte a Schulten en un dels seus magistrals articles.

Quan la ciutat es va recuperar de la riuada que va inundar València a l'octubre del 1957, el nou professor, amb la seva significativa corbata de llacet i el seu Volkswagen de segona mà (fig. 1), va ocupar la vacant que havia deixat a la Facultat de Filosofia i Lletres Ballesteros Gaibrois (1911-2002) després del cessament de Gozalvo París (1874-1951), amb l'esforçada continuïtat de la seva ajudanta Arozena Torres (1902-1971), i ho va fer amb el seu proverbial esperit emprenedor i el suport de la Delegació de Excavaciones de Zona implícita en el càrrec. En una llicenciatura que encara tenia l'estructura generalista de les facultats de lletres, va aconseguir que l'arqueologia fos assignatura obligatòria, i l'epigrafia i numismàtica, optatives. Va ser elegit degà per la Junta de Facultat el 1964, però va dimetir el 1965 per ingerències del governador Rueda Sánchez Malo (1911-1975). Tarradell va innovar les classes teòriques i pràctiques i va plantejar programes d'excavacions que van atraure un reduït nombre d'estudiants joves, als quals va tractar amb la familiaritat característica del «seminari de Tarradell». No era exactament un equip, sinó un grup vocacional unit a un líder que dispensava

FIGURA 1. El professor Miquel Tarradell en la seva etapa valenciana. Arxiu SIP.

cordialitat i ensenyava fora de l'aula a qüestionar el que llavors es donava per fet, sense importar el període o tema que es tractés (fig. 2). Aquest seminari va transformar les antigues tertúlies doctes en espais de diàleg sobre les «arrels» de la història, que molt aviat es van concretar en la separació del Bronze Valencià de la cultura de l'Argar (Tarradell, 1958: 111-126).

Però, de cara al públic, el capítol més aconseguit d'aquests debats va ser el que va provar la fundació romana de *Valentia* (138 aC) amb el consens d'un ampli sector d'especialistes, inclòs l'esmentat arqueòleg municipal, els quals anteriorment no havien sortit al pas de la popular *Tyris* «ibèrica» d'Aviè (*OM*, 482). L'Ateneu Mercantil va acollir sessions públiques que es poden qualificar d'històriques (d. a., 1962), ja que van consensuar el que indicaven els nous estudis del subsol de la capital, que ni l'erudició ni l'acadèmia van rebatre, deixant aïllats els creients en *Tyris*, etiquetats col·loquialment com a *búnquer barraqueta*. Totes aquestes comunicacions es van reunir al primer número de la revista *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* (Tarradell, 1962: 5-34) (fig. 3).

FIGURA 2. M. Tarradell, M. Font, G. Martín Àvila, R. Barceló, H. Reginard i E. Llobregat, 1968. Arxiu E. Llobregat.

Un altre topònim que va desaparèixer del sempre esmentat per Tarradell com a País Valencià va ser *Lauro* (Apià, *BC I*, 510-511) a la vista de la dispersió de les encunyacions de la seva seca ibèrica, concentrades al Vallès Oriental i absents al voltant d'*Edeta-Lliria* (Tarradell, 1965: 9-13; Guàrdia, 2015: 51-86).

Tarradell va trobar una gran complicitat en la persona de Pío Beltrán Villagrasa (1889-1971) (vegeu *PLAV* 10, 1970), matemàtic, expert en numismàtica i en lingüística ibèrica, responsable del Museu de Sagunt i impulsor del Centro Arqueológico Saguntino. No obstant això, no va arribar a excavar a l'antiga ciutat sobre la qual els seus primers deixebles van fer estudis de fonts i materials. També va comptar amb el ple reconeixement de cronistes i arqueòlegs valencians, com Soler García (1905-1996), que li va brindar la primera notícia científica del tresor de Villena (Tarradell, 1964: 3-12), així com amb la simpatia de Martínez Morellà (1915-1983) i de Francesc Giner (1924-2014), cronistes d'Alacant i de Cullera respectivament.

Un altre tema qüestionat amb decisió per Tarradell va ser el d'*Hemeroskopeion-Dianium*, novament per dissentir de les fonts escrites (Estrabó III, 4, 6-8), curiosament recopilades per Chabàs (1844-1912), insigne arxiver i historiador (Aranegui, 1996: 13-27). La tesi de Martín Àvila (1969) (fig. 4) va constituir el número 3 dels *PLAV*, amb un títol que no deixava esclerxa a la presència grega en el lloc, on, a diferència dels casos de *Valentia* i *Saguntum*, no s'havien fet excavacions recents, excepte en el

FIGURA 3. Publicació del primer volum de *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 1962.

Montgó (Schubart, Fletcher, Oliver, 1962), però que un professor que havia excavat a *Emporion* descartava d'aquestes fundacions.

Finalment, la localització de *Lucentum* als Antigons d'Alacant (Tarradell, Martín Àvila, 1970) va tancar aquest cicle sobre l'origen de significatives ciutats, amb una documentació arqueològica molt irregular que, quaranta anys després, s'ha mostrat poc conclouent (Olcina, 2009).

Resumint, els primers objectius valencians de Tarradell van versar sobre les principals ciutats antigues de país, i posaven fre a lectures del passat sense base arqueològica. Així es va establir un estat de la qüestió que reconeixia la transcendència de la civilització romana, diferent del que hi havia abans del 1956, acceptat durant anys, encara que la investigació contemporània ho hagi revisat tenint en compte l'ampliació dels coneixements arqueològics principalment.

LES EXCAVACIONS

Reservant al SIP la intervenció de camp a la província de València, Tarradell va enfocar el seu programa cap a la província d'Alacant. Les seves bones relacions amb Ramos Folqués (1906-1994), que l'havia visitat a *Lixus* (Larraix) (fig. 5), el van animar a compartir l'excavació del tossal de la Cala de Benidorm (Tarradell, 1985: 113-128). Però, sens dubte, va ser Alcoi, ciutat industrial i modernista, amb el seu entorn, l'espai en què va plantejar un programa més complet per contrastar, entre altres, la problemàtica del Bronze Valencià i del cicle ibèric, tenint en compte l'abandó del Puig i la continuïtat de la Serreta, amb els seus exvots de terracota i ploms ibèrics, ben documentats des de l'època de

FIGURA 4. Celebració de la tesi de Gabriela Martín Àvila. El prof. M. Dolç, G. Martín Àvila, el prof. A. Ubieta, E. Pla, M. Gil-Mascarell, D. Fletcher, E. Llobregat, el prof. M. Tarradell i H. Reginard. Arxiu E. Llobregat.

Visedo Moltó (1876-1958) i per part del seu successor, Pascual Pérez (1917-1976), amb qui Tarradell va sintonitzar des del primer moment (fig. 6). De la comparació d'aquests jaciments amb la Bastida de les Alcusses i el Tossal de Sant Miquel va resultar l'*Ensayo de estratigrafía comparada y cronología de los poblados ibéricos valencianos*, que durant vint anys va articular la cultura ibèrica en un període antic i un altre recent (Tarradell, 1961: 3-20), separats per les destruccions atribuïdes a les conseqüències del tractat romanocartaginès de Mastia (Polibi, *Hist.* III, 24, 348 aC).

La bona entesa amb Pascual va donar lloc al fet que aquest alcoià de bé s'incorporés el 1964 a les excavacions de la Cova del Montgó de Xàbia, abric amb una seqüència ocupacional compresa entre el Neolític i l'edat del bronze que mai va arribar a ser publicada degudament (Soler 2007).

Transcorreguts cinquanta anys del trasllat de Tarradell a la Universitat de Barcelona, la documentació inèdita sobre les seves excavacions valencianes o sobre els projectes previstos, com era la tipologia de la ceràmica ibèrica, amb làmines enganxades a les parets del Laboratori que s'anaven superposant, ha donat lloc a diferents treballs de recerca que no han esgotat els diaris, els inventaris, els dibuixos o les

FIGURA 5. Postal enviada per Cintas i Tarradell a Ramos Folqués (cortesia d'Anna Ronda, Fundació L'Alcúdia).

FIGURA 6. Campament a la Serreta, 1968. M. Tarradell, V. Pascual, N. Tarradell, M. A. Vall i M. Gil-Mascarell.

fotografies fets amb la col·laboració de Martín Àvila, Llobregat, Salvà, Gil-Mascarell (1941-1994) i Arnegui, que, dipositats inicialment en el Laboratori d'Arqueologia, van passar als centres més pròxims a les respectives excavacions, on es conserven (Aura, Segura, 2000; Soler, *op. cit.*). Constitueixen l'aval del tractament dels materials per part d'un especialista que va aprofitar les seves aptituds com a escriptor per avançar les conclusions dels estudis estratigràfics del sòl més que per descriure o processar la memòria de les excavacions. Tarradell no intervenia en cap jaciment sense una hipòtesi prèvia, de manera que, tan aviat com s'entreveia la resposta, la difonia sense demora en congressos i revistes científiques, tal com havia fet al Marroc, exceptuant el cas de *Lixus*, amb tesis certificades davant els lectors per la seva experiència professional, sense necessitat d'una gran inclusió de materials arqueològics. Va ser sempre escèptic pel que fa al valor dels còmputos, percentatges o indicacions de nombre mínim d'individus (NMI) com a determinants del raonament històric. I potser per això va adoptar amb més freqüència els talls estratigràfics que les excavacions en extensió.

LES PUBLICACIONS

Tarradell va impulsar les publicacions científiques allà on va estar. A Tetuan va crear la revista *Tamuda* (1953-1959), i a Barcelona, *Fonaments. Prehistòria i món antic als Països Catalans* (1978-1992). Quan va arribar a València se li va brindar el secretariat de publicacions, que editava *Saitabi*. El 1962 un monogràfic d'aquesta revista va ser dedicat a la commemoració del XXI centenari de la fundació de *Valentia* i va reunir articles que implicaven tota la facultat; els de tema arqueològic, com a tiratge a part, van constituir el primer volum dels *PLAV*. Aquest va ser l'òrgan de divulgació científica del Laboratori d'Arqueologia de llavors en endavant, amb un nom anglosaxó (*Papers*) propi d'una edició periòdica àgil i moderna, diferent d'altres acreditades per un topònim antic, la qual prossegueix amb bon ritme fins avui, encara que homologada el 1977 als títols dels quals volia diferenciar-se, quan Almagro Gorbea, titular de la càtedra, va suprimir la seva línia pressupostària, va anteposar *Saguntum* al títol original i va reduir el format del volum 12 i següents, finançats per la Caixa d'Estalvis de Sagunt, subvenció que es va haver de seguir sol·licitant anys després fins a recuperar el pressupost universitari (vol. 16, 1981) i fins i tot posar en marxa una sèrie extra paral·lela dedicada a estudis monogràfics el 1998.

Un any després de l'edició de *Les arrels de Catalunya* (Tarradell, 1962), la Universitat de València va publicar el que va ser el millor treball valencià d'investigació de Tarradell (1963), amb el títol *El País Valenciano del Neolítico a la iberización. Ensayo de síntesis*, explicació d'una seqüència cultural ben documentada gràcies al coneixement de la prehistòria magribina per part del seu autor i a les importants excavacions del SIP que hi figuren. En aquest text es plantejava la problemàtica de la ceràmica cardial, el bronze valencià, l'absència de fundacions per part de les colonitzacions històriques i la constància d'una brillant cultura ibèrica que se suposava irradiada des de l'àrea andalusa, per falta de vestigis locals indicatius d'una fase de formació d'aquesta. Aquestes línies es van adequar al gran públic en el primer volum de la *Història del País Valencià I. Prehistòria i Antiguitat. Època musulmana*, d'Edicions 62 (Tarradell, Sanchis Guarner, 1965), que es va presentar a Concret Llibres,⁴ i van quedar molt

4. Al voltant de l'edifici de La Nau hi havia les millors llibreries de València, com recordava E. Mira:

... les llibreries d'aquella València dels anys 60 que la barroera censura de l'època havia convertit en poc menys que cenacles de perillosos conspiradors antifranquistes: la Lope de Vega, propietat d'Ignacio Carrión, aquell xicot tan templat que acaba de faltar; Viridiana, que portaven Tere i el seu home; Lauria, presidida per la imponent i docta presència de Jacobo Muñoz i son pare; Concret Llibres, predecessora d'aquella Tres i Quatre que tanta ira suscitaria en les rengleres d'un feixisme encara ben viu...

València Plaza, 06/05/2018

de temps incidint en un País Valencià en els antecedents del qual cobrava importància la baixa prehistòria, perdia autonomia la cultura ibèrica i augmentava el pes del llegat romà. En les múltiples conferències que van ser sol·licitades a Tarradell a la ciutat i els seus voltants, sempre va donar a conèixer les proves arqueològiques de la fundació de la capital el 138 aC. No obstant això, el seu text sobre *La romanització del País Valencià*, que va obtenir el premi Martorell, mai va ser lliurat a la impremta.

La seva visió de la cultura ibèrica va comptar amb la reticència —no explícita— de Fletcher. Els *Problemas de la Cultura Ibèrica* (Fletcher, 1960) veien rectificada la tesi d'una alta cultura autòctona, patent a través d'una escriptura apropiada per notar la llengua «vernacla», cultura original, precisament, per no haver experimentat directament ni la colonització fenícia, ni la grega (contra la tesi de Bosch Gimpera, 1915), ni tampoc una violenta conquesta romana.

Durant l'etapa valenciana, Tarradell va seguir publicant un considerable nombre d'articles sobre *Lixus* i l'àrea de l'Estret i també algun avanç de les seves excavacions a l'Illa des Porros (Mallorca), a més de complir encàrrecs editorials d'alta divulgació, com entrades per a l'*Enciclopèdia catalana*, en què també van col·laborar Llobregat i altres alumnes seus, o els volums bilingües en gran format sobre art ibèric i art romà a Espanya, de l'editorial Polígrafa (Tarradell, 1968; Tarradell, Pericot, 1969), la qual cosa deixa constància d'una versatilitat intel·lectual poc comuna.

Ara bé, si hagués de triar un text que representés el Tarradell compromès de l'etapa valenciana, el seu pròleg per a la seva traducció al català del discurs d'obertura de curs pronunciat a València pel llavors rector de la Universitat de Barcelona Bosch Gimpera (1937: 9-47) seria el més adequat (Tarradell, 1978: 5-14):

... Bosch no tenia vocació política i no intervingué en el joc dels partits, però va anar-se adonant que el seu ideal d'una universitat moderna i d'una organització sistemàtica de les investigacions científiques no era possible al marge d'una societat organitzada, democràtica i coherent...

En 1939 s'exilià... Durant aquesta darrera etapa de la seva vida, fou una de les figures destacades de la diàspora catalana, continuà treballant sobre prehistòria catalana, peninsular i europea, amb el problema, però, d'estar separat de les fonts...

EL PAÍS VALENCIÀ

El Laboratori atenia els estudiants en l'horari lectiu, als matins, però durant les tardes es convertia en un espai atent a l'Aula Ausiàs March per a conferències, reunions i projectes encaminats a la recuperació d'una consciència cívica, que va aconseguir fer els primers passos del que més tard va suposar la docència en valencià i molt després el Pla de normalització lingüística. El desplegament d'objectius de Tarradell a València no es pot resumir sense comptar amb la seva implicació en la dignificació de la llengua i cultura pròpies, en paral·lel a l'extensió del seu ús en espais públics, com molt bé va explicar Llobregat (1988: 25-36), objectiu que alguns pedagogs van materialitzar en el primer curs universitari de llengua catalana impartit a la Universitat de València el 1961 (Ramos, 2017: 125-150). La destrucció del patrimoni cultural va ser sempre per a Tarradell l'aniquilació de la identitat històrica. La designació de l'àrea valenciana com a *Llevant* li semblava tan inadequada, per ser només un punt cardinal, com obsoleta la de *Regne*. Així que, en atenció al necessari protagonisme de la ciutadania, va compartir la proposta de *País Valencià*, que va arribar a consensuar, no sense discrepàncies, completada la dècada del 1970 com a sinònim de renovació i progrés (fig. 8).

El pas de *País Valencià* a *Països Catalans* va trencar el consens previ perquè va ser el fruit d'una radicalització política activa fins a l'aprovació de l'estatut d'autonomia valencià el 1982, i fins i tot després en un context que excedeix el marc de la meua intervenció en el centenari del naixement del professor Tarradell.

FIGURA 7. E. Llobregat i M. Tarradell, 1967.

FIGURA 8. Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat, Olocau, 1966. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Rafa Sena, Ferran Zurriaga, Marisa, Tere Pitxer, Àngels Estellés, Pilar Vela, Montse Vela, V. Martínez, Carmen Aparici, Carme Miquel, Joan Tortajada, Joaquín Sánchez, Enric Alcorisa, Ortiz i Paco Hernández. (Font: Alfred Ramos, 2017, fig. 3).

BIBLIOGRAFIA

- ARANEGUI, C. (2020). «Sagunt soñado. El capital simbólico». València: Universitat de València, p. 529-537.
- AURA, J. E.; SEGURA, J. M. (2000). *Catàleg. Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi – Caixa d'Estalvis del Mediterrani.
- BALLESTER, I.; FLETCHER, D.; PLA, E.; JORDÁ, F.; ALCÁCER, J. (1954). *Corpus Vasorum Hispanorum. Cerámica del Cerro de San Miguel de Liria*. Museo de la Exma. València: Diputación de Valencia.
- BOSCH GIMPERA, P. (1915). *El problema de la cerámica ibérica*. Madrid: Memorias de la Comisión de Investigaciones Paleontológicas y Prehistóricas.
- BOSCH GIMPERA, P. (1937). «España». *Anales de la Universidad de Valencia*, 2a època. València: Gráficas Vives Mora, p. 9-47. Text traduït al català i prologat per M. Tarradell (vegeu Tarradell, 1978).
- DIVERSOS AUTORS (1962). *Dos mil cien años de Valencia*. València: Publicaciones del Ateneo Mercantil.
- DIVERSOS AUTORS (1970). «Trabajos de arqueología dedicados a D. Pío Beltrán». *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, vol. 10. València.
- FLETCHER, D. (1960). «Los problemas de la Cultura Ibérica. Parte primera de La Bastida de les Alcuses». *Serie de Trabajos Varios del SIP*, vol. 22. València.
- FLETCHER, D.; PLA, E.; ALCÁCER, J. (1965). *La Bastida de les Alcuses (Mogente, Valencia)*. *Serie de Trabajos Varios del SIP*, vol. 24. València.
- FUSTER, J. (1962). *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62.
- GUÀRDIA, M. (2015). «A les portes de Lauro: el poblat ibèric del Puig del Castell de Samalús (Cànoves i Samalús)». *Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, vol. 19, p. 51-86.
- LLOBREGAT, E. (1988). «Miquel Tarradell: nacionalista, arqueòleg i historiador». *Revista de Catalunya*, vol. 22, p. 25-36.
- MARTÍN ÁVILA, G. (1969). «La supuesta colonia griega de Hemeroskopeion: estudio arqueológico de la zona Denia-Jávea». *Papeles de Laboratorio de Arqueología de Valencia*, vol. 3. València.
- MARTÍN ÁVILA, G. (1974). «Cerámicas campanienses de Valentia, Pollentia y Albintimilium». *Actas del VI Simposio de Prehistoria Peninsular. Prehistoria y arqueología de las Islas Baleares*. Barcelona, p. 321-358.
- OLCINA, M. A. (2009). *Lucentum (Tossal de Manises, Alicante): arqueología e historia*. Alacant: MARQ.
- RAMOS, A. (2017). «La revista *Escola*, òrgan del freinetisme valencià (1965-1969)». *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, vol. 29, p. 125-150.
- RIBERA, A. (2009). «La fundación de Valentia: un apéndice de Italia y Campania en la Hispania del siglo II a.C.». *Oebalus. Studi della Campania nell'Antichità*, vol. 4, p. 41-78.
- SCHUBART, H.; FLETCHER, D.; OLIVER, J. (1962). «Excavaciones en las fortificaciones del Montgó, cerca de Denia, Alicante». *Excavaciones Arqueológicas en España*, vol. 13. Madrid.
- SOLER, J. A. (ed.) (2007). *Cova del Montgó (Xàbia, Alicante)*. *Catálogo de materiales arqueológicos*. Alacant: MARQ.
- TARRADELL, M. (1958). «El Tossal Redó y El Tossal del Caldero, dos poblados de la Edad del Bronce en Bellús». *Archivo de Prehistoria Levantina*, vol. 7, p. 111-126.
- TARRADELL, M. (1961). «Ensayo de estratigrafía comparada y cronología de los poblados ibéricos valencianos». *Saitabi*, vol. 11, p. 3-20.
- TARRADELL, M. (1962a). *Les arrels de Catalunya*. Barcelona: Ed. Vicens Vives.

- TARRADELL, M. (1962*b*). «La fundación de Valencia». A: *Dos mil cien años de Valencia*. València: Publicaciones del Ateneo Mercantil de Valencia, p. 131-144.
- TARRADELL, M. (1962*c*). «Valencia ciudad romana. Estado actual de los problemas». *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, vol. 1, p. 5-34.
- TARRADELL, M. (1963). *El País Valenciano del Neolítico a la iberización. Ensayo de síntesis*. València: Universidad de Valencia.
- TARRADELL, M. (1964). «Sobre el Tesoro Real de Villena». *Saitabi*, vol. 14, p. 3-12.
- TARRADELL, M. (1965). «Nuevos datos para la localización de la ceca de Lauro». *Numisma*, vol. 73, p. 9-13.
- TARRADELL, M. (1968). *Arte Ibérico*. Barcelona: Ed. Polígrafa.
- TARRADELL, M. (1975). «Schulten: medio siglo de historia antigua de España». *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, vol. 11, p. 381-406.
- TARRADELL, M. (1978). «Pròleg». A: BOSCH-GIMPERA, P. *Espanya*. Barcelona: Edicions 62, p. 5-14.
- TARRADELL, M. (1985). «El poblat ibèric del Tossal de la Cala de Benidorm. Notes d'excavació». *Fonaments*, vol. 5, p. 113-128.
- TARRADELL, M.; LLOBREGAT, E. (1968). «Avance de los resultados de las excavaciones arqueológicas en el Tossal de Manises, Alicante, durante los meses de agosto a noviembre de 1966». *Noticiario arqueológico hispánico*, vol. 10-12, p. 141-146.
- TARRADELL, M.; MARTÍN ÁVILA, G. (1970). «Els Antigons-Lucentum, una ciudad romana en el casco urbano de Alicante». *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, vol. 8. València.
- TARRADELL, M.; PERICOT, L. (1969). *Arte romano en España*. Barcelona: Ed. Polígrafa.